

**AMABWIRIZA YA MINISITIRI N°13.02/ 03.2/ 003 YO KU WA 2 NYAKANGA
1985 YEREKEYE INYANDIKO YEMEWE Y'IKINYARWANDA.**

IBIRIMO :

UMUTWE WA I : Imyandikire y'inyajwi	1
UMUTWE WA II : Imyandikire y'ingombajwi	1
UMUTWE WA III: Gukata	3
UMUTWE WA IV : Amagambo y'inyunge	3
UMUTWE WA V : Ingingo zihariye	3
UMUTWE WA VI: Amazina bwite	4
UMUTWE WA VII: Utwatumuzo n'imikoreshereze y'inyuguti nkuru	5
UMUTWE WA VIII : Ibimenyetso bigaragaza ubutinde n'imiterere y'amasaku	7
UMUTWE WA IX : Ingingo zisoza	8

MINISITIRI W'AMASHURI ABANZA N'AYISUMBUYE

Amaze kubona itegekonshinga rya Repuburika y'u Rwanda cyane cyane mu ngingo yaryo ya 4 ;

Yongeye kubona amabwiriza ya Minisitiri n°05/03/492 yo ku wa 6 Gashyantare 1974 yerekeye ihuza ry'imyandikire y'ikinyarwanda ;

Amaze kumva Inama yo mu rwego rw'Igihugu yerekeye imyandikire yemewe y'ikinyarwanda yashyizweho n'ibaruwa ye n°09.02/02.4/3092 yo ku wa 3 Kanama 1983 igateranira i Nyakinama kuwa 8 kugeza kuwa 13 Kanama 1983 ;

Atanze amabwiriza akurikira :

UMUTWE WA I : Imyandikire y'inyajwi

Ingingo ya 1 : Ikinyarwanda gifite inyajwi eshanu zandikishwa izi nyuguti : a, e, i, o, u.

Ingingo ya 2 : Gukurikiranya inyajwi birabujijwe keretse mu nyandiko y'ijambo (i) « saa » rivuga igihe no mu ijambo « yee » kimwe no mu magambo y'amarangamutima (yoooo !) no mu myandikire ya gihanga.

UMUTWE WA II : Imyandikire y'ingombajwi

Ingingo ya 3 : Ingombajwi z'ikinyarwanda zandikishwa izi nyuguti : b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, w, y, z

Ingingo ya 4 : Inyuguti « l » izakoreshwa gusa mu iyangirika ry'amazina bwite y'abantu n'ay'abantu yari isanzwe ikoreshwe mbere y'aya mabwiriza kimwe no mu magambo y'amatirano atarinjira mu kinyarwanda.

Ingero : Kamali, Kigali, Angola, telefoni

Ingingo ya 5 : Mu kwandika ingombajwi, birabujijwe gukurikiranya inyuguti zisa, keretse inyuguti ya « n » mu gihokane « nny ».

Urugero : umukinnyi

Ingingo ya 6 : Inyuguti zandika ibihokane byemewe mu kinyarwanda zikubiye muri iyi mbonerahanwe. Ibitarimo birabujijwe, usibye « bg » mu ijamba « Kabgayi ».

1.	-	bw	by	byw	mb	mbw	mby	mbyw
2.	-	cw	cy	-	nc	ncw	ncy	-
3.	-	dw	-	-	nd	ndw	ndy	-
4.	-	fw	-	-	mf	mfw	-	-
5.	-	gw	-	-	ng	ngw	-	-
6.	-	hw	-	-	-	-	-	-
7.	-	jw	jy	-	nj	njw	njy	-
8.	-	kw	-	-	nk	nkw	-	-
9.	-	-	ly	-	-	-	-	-
10.	-	mw	my	myw	-	-	-	-
11.	-	nw	ny	nyw	-	-	nny	-
12.	-	pw	py	-	mp	mpw	mpy	-
13.	pf	pfw	pfy	-	-	-	-	-
14.	-	rw	ry	-	-	-	-	-
15.	-	sw	sy	-	ns	nsw	nsy	-
16.	sh	shw	shy	shyw	nsh	nshw	nshy	nshyw
17.	-	tw	ty	-	nt	ntw	nty	-
18.	ts	tsw	-	-	-	-	-	-
19.	-	vw	vy	-	mv	mvw	mvv	mvvw
20.	-	zw	-	-	nz	nzw	-	-

Ingero

bw : ubwato	mpy: impyisi	nshyw:	nny: umukinnyi
by : ibyatsi	pf: gupfa	ng: ingoma	pw : gucapwa
byw : kuyobywa	pfw: gukapfakapfwa	ngw : ingwate	py: gupyoka
mbyw : kurembywa	pfy : nakapfakapfye	hw : amahwa	ts: umutsi
cw: kwicwa	rw : urwara	jw: ijwi	tsw: kotswa
cy: icyaha	ry: iryinyo	jy: urujyo	vw: guhovwa
nc: incarwatsi	sw: umuswa	nj: injishi	vy: zahovye (inzuki)
ncw : ncweze	sy: gusya	njw: injwiri	mv: imvura
ncy : incyamuro	ns: insina	njy: injyana, injyo	mvw: kumvwa
dw: kudodwa	nsw: konswa	kw: ubukwe	mvv: yahomvomvye
nd: inda	nsy: insyo	nk: inka	m v y w : u r a h o m v o m v y w a (n'iki)?
ndw: indwara	sh: ishami	nkw: inkwano	zw: guhazwa

fw: igu fwa	shw : igish wi	ly: Kaly abw ite	nzw: kuganzwa
mf: imfizi	shyw: umwishywa	mw: umwana	tw: gutwara
mfw: imfwati (= isuka)	nsh : inshishi	nw : umunwa	ty: ityazo
gw: kugwa	nshw : yanshwanyaguje	ny: inyama	nt: intara
mp: imparage	nshy: inshyushyu	nyw: kunywa	ntw: intwaro
mpw: impwempwe			nty: intyoza

Ingingo ya 7 : Birabujijwe kwan dika ibih ekane kw , hw, gw, bikurikiwe n'inyajwi « o » cyangwa « u » .

Ingero: Kwanga koga ni bibi

Kubaka ni ukugereka ibuye ku rindi

[IKINYARWANDA SITEWEB.PUB](#) **UMUTWE WA III: Gukata**

Ingingo ya 8: Inyajwi zisoza ibyungo « na », « nka » kimwe n'izisoza ibigena n'ijambo « nyiri » ziratwa iyo zikurikiwe n'amagambo atangiwe n'inyajwi.

Ingero : - Wakomerekejwe n'iki ?

- Nta cyibyara nk'intare n'ingwe
- Nyir'ubwenge aruta nyir'uburyo
- Umubare w'amashuri y'imyuga uriyongera

Ingingo ya 9: Inshinga « ni » na « si » kimwe n'izindi nshinga zose z'indangahantu « ku » na « mu » ntizik atwa.

Ingero : - Amasunzu si am asaka

- Abagabo ni imyugarizo
- Abana bavuye ku iriba bajya mu ishuri

UMUTWE WA IV : Amagambo y'inyunge

Ingingo ya 10 : Amagambo y'inyunge yandikwa umujyo umwe. icyakora mu bisingizo no mu migani, amazina nt'eruro n'amagambo y'inyunge akabije uburebure yandikwa atandukanijwe kandi agashyirwa mu twuguruzo n'utwugarizo.

Ingero : - Umwihanduzacumu

- Rugwizangoga
- Ubwo « inshyikanya ku mubili ya Rugema ahica » aba arashinze

UMUTWE WA V : Ingingo zihariye

Ingingo ya 11: Ibyungo « na », « nka » bikurikiwe n'ibinyazina ngenga bivuga ba nyakubwirwa (ngenga ya 1 n'ya 2) byandikwa mu ijambo rimwe ariko bikandikwa bitandukanye n'ibinyazina ngenga muri ngenga ya 3 (mu nteko)

Ingero: - Ndumva nawe umeze nkanjye

- Ndabona natwe tumeze nkamwe

Ariko

- Ndumva na we ameze nka bo

- Ndabona na ko kameze nka bwo

Ingingo ya 12: Iyo ikigenera gikurikiwe n'ikinyazina ngenga byandikwa mu ijambo rimwe

Ingero :- Umwana wanjye

- Umurima wanjye

- Umuheto wawe

- Amafaranga yabo

Ingingo ya 13 : Impakanyu « nta » yandikwa itandukanye n'ikinyazina ngenga n'insano ngira biyikurikiye. Iyo indanganteko n'insano ngira ari inyajwi « i » cyangwa inyajwi « u », indomo ihinduka inyera « y » cyangwa « w ».

Ingero :- Nta we mbona

- Nta cyo ndwaye

- Iwacu nta wurwaye

- Ya nka nta yagarutse

- Muri iri shuri nta batsinzwe

Ingingo ya 14 : Ibinyazina ndangahantu « ho », « yo », « mo », « mwo » n'akajambo ko bifatana n'ishinga bikurikiye, keretse iyo nshinga ari « ni » cyangwa « si »

Ingero: Wa mugabo nimusangayo turagenderako ntitugaruka

Si ho ngiye. Rya riba yarivuyemo. Kuki yamwihomyeho? Ni mo (mwo)

Ingingo ya 15 : Imvugo « kugira ngo » kimwe n'ibinyazina biremetse nka « wa wundi » na « aho ngaho » byandikwa mu magambo abiri.

Urugero: Kugira ngo wa wundi adasanga wagiye, ukwiye kuba ugumye aho ngaho

Ingingo ya 16 : Aya magambo yerekana ibihe yandikwa mu ijambo rimwe: « nimunsi », « nijoro », « nimugoroba », « ejobundi ». Ariko amagambo aremetse nka « (i) saa tatu », « (i) saa cyenda »... yandikwa mu magambo abiri.

Ingingo ya 17: Amagambo nk'aya aranga ahantu (imuhira, iheru, iburyo, ibumoso, ivure, ikambere, imbere, inyuma) n'amagambo akomoka kuri « i » y'indangahantu ikurikiwe n'ikigenera « wa » n'ikinyazina ngenga (iwacu, iwanyu, iwabo...) yandikwa mu ijambo rimwe.

Ingingo ya 18: Bitavugurujye ibivugwa mu ingingo ya 17, iyo « i » y'indangahantu ikurikiwe n'izina ry'ahantu yandikwa itandukanye n'iryo zina.

Ingero: i Butare, i Kigali, i Kibungo

UMUTWE WA VI: Amazina bwite

Ingingo ya 19: Amazina y'ibihugu n'ay'aturere afite indomo yandikwa atandukanye n'iyondo, ariko akandikwa mu nyuguti nto, keretse iyo itangira interuro.

Urugero: u Rwanda, u Burundi, u Bufaransa, u Bushiru, i Gisaka, u Mureru...

U Rwanda rurigena

Ingingo ya 20: Amazina bwite y'abantu y'amavamahanga atari ay'idini akomeza inyandiko y'aho akomoka, nyuma bakandika mu dukubo uburyo avugwa mu kinyarwanda.

Ingero:

Einstein (Enshiteni)

Shumacher (Shumakeri)

Fraipont (Ferepo)

Ingingo ya 21: Amazina y'ibihugu n'ay'aturere by'amahanga yandikwa uko avugwa mu kinyarwanda, nyuma bagashyira mu dukubo uko asanzwe yandikwa mu rurimi akomokamoo.

Ingero:

Cadi (Tchad)

Kameruni (Cameroun)

Wagadugu (Ouagadougou)

UMUTWE WA VII: Utwatuzo n'imikoreshereze y'inyuguti nkuru

Ingingo ya 22: Dore ibimenyetso by'utwatuzo n'imikoreshereze yabyo:

- *Akabago* (.) gasoza interuro ihamya

Urugero: Umwana mwiza yumvira ababyeyi.

- *Akabazo* (?) gasoza interuro ibaza

Urugero: Uzajya i Kigali ryari ngo tuzajyane?

- *Agatangaro* (!) gasoza interuro itangara, kagashyirwa n'inyuma y'amarangamutima.

Ingero: - Mbega ukuntu kino kiyaga ari kinini!

- Ni ingwe ni ingwe y'ingore, iyo ngira umuhoro wanjye!

- Uramwishe ntibihagaze, urabe wumva mutima muke wo mu rutiba!

- Ntoye isaro ryiza mama wee!

- *Akitso* (,) gakoreshwa mu nteruro kugirango bahumeke akanya gato.

Urugero: Umunyeshuri ushaka kujijuka, yirinda gusiba, ntakubagane mu ishuri kandi agakurikiza inama za mwarimu.

- *Utugeruka* (...) dukoreshwa iyo berekana interuro barogoye irondora ritarangiyeye, cyangwa iyo mu nteruro hari ijambobacikije.

Urugero: Mu rugo haba ibikoresho byinshi: ibibindi, ibyansi, ishoka, ibitebo, isekuru...

Baragenda ngo bagere ku Ruyenzi bahahurira na mwene... simuvuze nzamu vumba!

- *Utubago tubiri* (:) dukoreshwa mu nteruro iyo hari ibigiye kurondorwa cyangwa gusobanurwa, ariko ntidukoreshwa inyuma y'ingirwanshinga «ti».

Urugero: - Burya habaho imirimo myinshi: guhinga, kubaka, kubaza n'ibindi.

- Mariya ati «ibyovuze bingirirweho»

- *Akabago n'akitso* (;) bikoreshwa mu nteruro kugira ngo batandukanye inyangingo ebyiri ziremye kimwe kandi zuzuzanyane.

Urugero: Gusoma neza si ugusukiranya amagambo; gusoma neza ni ukwitonda.

- *Utwuguruzo n'utwugarizo* («») dukikiza amagambo y'undi asubirwamo, imvugo itanye n'imvugo isanzwe, cyangwa ingingo igomba kwitabwaho. Utwuguruzo n'utwugarizo dukoreshwa na none iyo iyo hari inyito ikemangwa cyangwa kugira ngo bakikize amazinanteruro n'amagambo y'inyunze akabije kuba maremare.

Ingero:

- Igikeri kirarikocora kiti «kuba mu bibubasi ko guhunika ibigege»

- Nuko wa «mugore» arakenyera aragenda nk'abandi bagore

- Ubwo «Inshyikanya ku mubiri ya Rugema ahica» abarahashinze

- Iyo utwuguruzo n'utwugarizo twinjira mu tundi mu nteruro hakoreshwa akuguruzo n'akugarizo kamwe.

Ingero: Umugaba w'ingabo ati «ndashaka ko 'inshyikanya ku mubiri ya Rugema ahica' iza hano»

- *Udukubo* () dukikiza amagambo cyangwa ibimenyetso bifite icyo bisobanura cyangwa se byuzuzamo mu nteruro. Banadukoresha iyo bashakakwerekana uko basoma amagambo y'amavamahanga aruhije gusoma. Badukoresha kandi ku mazina y'ibihugu n'ay'aturere by'amahanga amenyereye kwandikwa uko avugwa mu kinyarwanda, bashakakwerekana uko asanzwe yandikwa mu ndimi akomokamo.

Ingero: - Burugumesitiri yabwiye abaturage ko kugira ngo barwanyezinzara, bagomba gushoka ibishanga (impeshyi yari yabayendende) kwirirwabyanywa bakabifasha hasi.

Einstein (Enshiteni)

Schumacher (Shumakeri)

Fraipont (Ferepo)

Cadi (Tchad)

Kameruni (Cameroun)

Wagadugu (Ougadougou)

- *Akanyerezo* (-) gakoreshwa ku kiganiro kugira ngo berekane iyakuranwa ry'amagambo. Gakoreshwa kandi bakata ijambo ritarangiranye n'impera y'umurongo. Banagakoresha imbere n'in'yuma y'interuro ihagitse.

Ingero:

Mu mvugo y'abasubizanya:

- Wari waragiye he?

- Kwa Migabo

- Wamusanze iwe?

- Niho namusanze

Mu gukata ijambo igihe ritarangiriye ku murongo baritangiriye ho:

- Nahuye ihene ku gasozi nda-

vunika

Imbere n'in'yuma y'interuro ihagitse:

Urugero: Ejo nzajya mu misa – sinzi niba wari uzi ko nsigaye nnyayo

– ntuzantegereze mbere ya saa sita.

- *Udusodeko* dukikiza intekerezo cyangwa insobanuro bongeye mu mvugo isubira mu magambo y'undi.

Urugero: Yaravuze ati « sinshobora kurara ntariye inkoko [ayo yari amarariro], keretse narwaye »

Ingingo ya 23: Inyuguti nkuru ikoresheya:

- Mu ntangiriro y'interuro

Urugero: Isuka ibagara ubucuti ni akarenge

- Nyuma y'akabago, y'akabazo, na nyuma y'agatangaro

Ingero: Twese duhagurukire kujijuka. Wabigeraho ute utazi gusoma? Ntibishoboka. Ntoye isaro ryiza shenge wee! Reka nje kuryereka nyogokuru.

- Ku nyuguti itangira amazina y'amezi.

Urugero: Ugushyiraho gushyira Ukubozza

- Ku nyuguti itangira amazina bwite y'abantu n'ay'abantu

Urugero: Rutayisire atuye i Butare hafi y'Akadahokwa
Ku nyuguti itangira amazina y'imirimo, ay'inzeho z'imirimo
n'ay'amashyirahamwe.

Ingero:

Burugumesitiri Runak a

Minisitiri y'Amashuri Abanza n'Ayisumbuye

Umuryango Gatolika w'Abakozi

Ku nyuguti itangira amazina y'impamyabushobozi, y'icyubahiro,
y'inzeho z'ubutegetsi, n'ay'ubwengehugu.

Ingero : Dogiteri Kanaka

Papa Piyo

Komini Nyarugenge

Abanyarwanda n'Abarundi

UMUTWE WA VIII : Ibimenyetso bigaragaza ubutinde n'imiterere y'amasaku

Ingingo ya 24 : Mu myandikire ya gihanga (mu mashuri no mu bushakashatsi) imiterere
y'amasaku igaragazwa n'agashuru ndyomoso (^) kameze nk'agatemberi ku masaku
nyejuru, ku masaku nyese nta kimenyetso bakoresha. Ubutinde bugaragazwa
n'inyajwi ebyiri zikurikiranye ku migemo miremire.

UMUTWE WA IX : Ingingo zisoza

Ingingo ya 25 : Ingingo zose zinyuranije n'aya mabwiriza zivanyweho

Ingingo ya 26 : Aya mabwiriza azatangira gukurikizwa umunsi ashiriyeho umukono.

Kigali, ku wa 2 JU IL 1985

Koloneli Aloyizi N SEKALIJE

Minisitiri w'Amashuri Abanza n'Ayisumbuye

Sé

13-07-2004

© RWANDANET 2004

Abatabizi bicwa no kutabimenya. *****
NIKOZITAMBIRWA.

Subscribe: rwandanet-subscribe@yahoo.com

To visit your group on the web, go to:

<http://groups.yahoo.com/group/rwandanet/>
